

AZ 1001. KILOMÉTER

URBAN ERNŐ ÚJ TÉVÉFILMJE

Nehéz lenne műfaji keretek közé beszorítani Urbán Ernő új tévé-filmjét, amely Az 1001. kilométer címmel került a képernyőre. Nehéz lenne, mert Urbán Ernő nem szereti a műfaji skatulyákat, ezt már rendhagyó tévé-riportjaival is bebizonyította s ugyanezt bizonyítja ezzel a majdnem egész estét betöltő filmmel is. Miről szól ez a zaklató és zaklatott, néha népszínműbe, néha kispolgári szerelmi idillbe feloldódó, egybéként nagyon kemény vonalvezetésű és eltökélten politikus történet?

Shólhatna arról is, hogy mi történik Budapesttől százötven kilométerre, egy tanyasi lakodalom éjszakáján, szólhatna arról is, hogyan kallódtak el napjainkra hús évvel ezelőtt még nagy feladatokra kiválasztott népi káderek s hogyan lett a szépreményű kommunista diplomatából az anyósa maszek üzemében nagypénzű kisparos, valamint arról is, miért hallgatott évtizedekig a 19-es fehérterror egyik tömegvilkosságának tanúja a lemészárolt parasztforradalmárok nyugvóhelyéről. És felmerül a filmmel kapcsolatban egy végső kérdés: lehet-e mindezt egy tévélben felforralni, lehet-e ennyiféle, más- és más színű szálat egységessé történeté összesodorni?

Urbán Ernő írói- és engedessék meg: riporteri-alkatára mindig jellemző volt a viaskodó készség, nagyméretű társadalmi kérdések konok feszegetése akkor is, ha ezek a társadalmi kérdések a kényes kategóriába tartoznak.

Az írói merészség akkor ütökzik ki, amikor Urbán Ernő legalább háromféle hűrt kezd pengetni s a néző azt várja, hogy a három hűr háromféleképpen szólaljon meg s diszharmonióvá kavarodjék össze. Néha már-már kihallik a történetből a harmónia megbomlásának nyilkorgó hangja, akkor azonban történik valami, felvillan egy új arc, amely egy addig ismeretlen sorsot is felvilant.

Ezek a meghökkentő váltások kapkodó rö-

tőzésnek hatnak néha, azután ismét kitűnik, hogy Urbán Ernő iszonyatos tömegű írói nyersanyaggal bírkózik, akár a talajgyaluk, amelyek a lakodalom háttérben a futóhomok holdbéli tájképét forgatják meg. Semmi kétség, az író tiszteletreméltó szándéka volt ezt az emberi világot legalább olyan mélyen feldűlni és megmutatni, mint a talajmárok kések a homok ősi megülledettséget. A szándék jobbára meg is valósul, a tanyai életforma ingatag kettősségének megmutatása éles és őszinte, olyan valóságú, mintha nem is jól ismert fővárosi színészek, hanem riportalányok mulatnának, szónokolnának a szeliden bólogató akáclobok alatt. Az úrgazdag tsz-paraszatok bugyellárisá-

Bánhidv László, Kállai Ferenc és Koltay János

ből kidagadó bankók s a konokul kívülrekedt, a ma is a homoki szegénység sivár életmódját élő kisparaszt megszállott sáman arca felesel egymással, de a módosak között is ott morgolódnak a maradi vénemberek; a parasztok a mimiszterhelyettes körül nyüzsgölődnek, míg az ifjú plebános menyasszonytáncra kéri „lelki lányát”. Védelés van és cigányzene, a beat-zene-kartól kiszorított népi zenekar végül is felülkerekedik, mint a mesében az igazság, megannyi harsány ellentmondás és lenge líra, de az egészben valami rendkívüli erőfeszítés, feszes és szigorú ítélkezés nyilvánul meg.

„Milyen messze van Budapesttől ez a tanyavilág?” — kérdezi az író megsemmisítő Bessenyei Ferenc és senki sem válaszol rá. Maga a film válaszol és azt mondja, hogy többre van, mint százötven kilométer. Hiába ácsorog a lakodalmas tanya körül a vendégsereg autóparkja, ezek az autók csak a mód s nem a tanyasi közgondolkodás változását jelentik. Urbán Ernő filmje — Bessenyei Ferenc, Kállai Ferenc, Rajz János, Moór Mariann, Bánhidy László, György László kitűnő alakításával — minden bizonynyal heves vitákat vált ki. Egy biztos. Nem lehet közömbösen és erdektelenül nézni, nem papucos tévé-film, amelynek befejezése után a néző megpaskolja a kispárnát és jóéjszakaát kíván szeretteinek.

BARÓTI GÉZA

Csak márkás abszurdot!

Amikor e cikk megírása előtt tévékritikánk furcsaságin meditáltam, még nem tudhattam, hogy ugyanezek a furcsaságok saját lapunk nagynevű és nagytekintélyű műbíráójának a kritikájában is fellelhetők lesznek. Ha nagyon magas színvonalon is, és őszinte indulattal megírva. Bevallom, sokáig töprengtem is cikke elolvasása után: hátha neki van igaza. Töprengésem közben azonban az is eszembe jutott: hátha nekem van igazam. Már ami a tévé Véletlenek című éjszakai bemutató-sorozatának értékelését illeti. Nekem ugyanis ez a három — abszurd és groteszk komédiákból — egybeszótt éjszakai műsor nagyon tetszett. Kritikus kollégáimnak viszont általában: nagyon nem tetszett. Bebizonyítani, hogy kinek van igaza — éppen mert abszurd vagy félabszurd játékokról van szó — nagyon nehéz. Sem meséjükre, ami megfoghatatlan, sem logikájukra, ami tótágság áll — nem hivatkozhatom. Miért szeretném mégis, hogy legalább egyetlen glosszában nyoma legyen — különös, érdekes kis művek voltak ezek (Evelyn, Véletlenek. Helené férje)? Szerzőiket nem ismerem, sem személyesen, sem hírből. Még nemzetiségük felől is bizonytalan vagyok. Azt hiszem, az egyik belga, a másik angol, a harmadik holland. A televízió valószínűleg végtelen hibát követett el, hogy erről sem bevezetőben, sem a tévéújságban nem informálta a nézőt. Tehát — vesztére — kritikusaít sem. A tévéújságban között elkedvetlenítő általánosság a nézőt természetesen bosszantja; a szakmai szokásokban jártas kritikust pedig azzal a gyanúval tölti el — a tévének sincs sejtelme róla, kiket mutatott be éjszaka. (Valószínűleg nem is volt.) Mi általában lelkesedünk a modern művekért, de elsősorban akkor, ha ismerjük szerzőiket. A magyarokért azért, mert büszkeséggel tölti el, hogy mi is rendelkezünk ilyen egészen modern szerzőkkel, a külföldi nagyokért (Beckett, Jonesco, Pinter stb.) pedig azért, mert nem szeretnénk, ha műveltségünket kétségbe vonnák. Sokszor gondoltam rá: szeretjük-e mi igazán az abszurd műveket. Azt hiszem, nem szeretjük — s ha teljesen ismeretlen szerzők tollából kerülnek elénk: el-lenszenvünknek felszabadultan adunk kifejezést. Valószínűleg így érte el a mostoha kritikai sors e három pezsgő, gúnyoros, sajátos, de kitapintható filozófiával rendelkező kis művet. (Rendező: Hajdúfy Miklós, dramaturg: Sipos Tamás.) Ha másból nem: a hihetetlenül jó tempójú, friss, korszerű színészi játékból lehetett megállapítani — mégiscsak lehet ezekben a művecskében valami, ha az ilyesmire érzékeny színészek (Almási Éva, Sinkó László, Bánki Zsuzsa, Vass Éva, Gábor Miklós, Váradi Hédi és Inke László) ilyen jókedvűen, s legjobban „formájukat nyújtva” adták elő őket. Kár lenne, ha a tévé elkedvetlenedve abbahagyná e meglepően sikeres, s a képernyőre friss levegőt fúvó drámai kísérleteit. (Csak ezért tettem közzé mégis ezt az eszmefuttatást.) De azt is illik megmondanom, hogy a harmadik mű, a Helené férje kevésbé tetszett. Talán, mert igazságtalanságnak tartom, hogy Menaleos spártai királyon — aki legendás hősiességgel harcolt a trójal háborúban — csak azért, mert annak idején megcsalta a felesége: négyezer évig nevéssen a világ.

HÁMOS GYÖRGY